

PAPER DETAILS

TITLE: Bakü'de İnşa Edilen Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

AUTHORS: Tural SADIGLI, Yasemin ERKAN YAZICI

PAGES: 211-225

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610333>

Bakü’de İnş Cephe Biçim

Y. Mimar Tural Sadig
Doç. Dr. Yasemin Er

Özet

Azerbaycan’da konut üretimi konutlara geçiş, hızlı yapım s yaşanan değişiklikler Azerba yenilikler, ekonomik, sosyal yüzyılın başından günümüze cephe biçimlenişleri incelen diliminde değişkenlik göster arası ve 1990’dan günümüze en iyi yansıttığı düşünülen, il katlı konut seçilmiş ve cephe Bakü’deki çok katlı konutla malzemeler ve cephe eleman

Anahtar Sözcükler: Bakü

FACADE CONFIGU OF MULTI-STORE

Abstract

There have been significant changes in the 20th Century. Changes brought by new techniques and the resulting evident in Baku. Factors such as economic and political changes have led to the construction of residential buildings in Baku. The results indicate that there have been distinctive time periods used in the construction of 10, 8 and 24 multi-storey buildings. The materials and façade components have been selected from these periods and have been investigated. Distinctive materials and façade components have been identified in the field studies.

Keywords: Baku, Facade C

Y. Mimar Tural Sadigli, İstanbul
Mimari Tasarım Yüksek Lisans
Doç. Dr. Yasemin Erkan Yazıcı
İstanbul. E-posta: y.erkanyazici@istanbul.edu.tr
* Bu makale birinci yazar tarafından
Anabilim Dalı’nda, ikinci yazar tarafından
Katlı Konut Yapılarında Mekansal

Giriş

Azerbaycan'da çok katlı konut inşası son bir asırlık bir zaman diliminde yoğunluk göstermiştir. Bu zaman diliminde sosyal ve ekonomik şartlar değişmiş bunun neticesinde yeni talepler ortaya çıkmıştır. Bakü, petrol bulunması ile birlikte hızlı bir gelişim süreci geçirmiş ve 20. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu'nun en önemli şehirleri arasına girmiştir. Bakü, aynı zamanda Azerbaycan'da sosyalizmin etkisi altına girmiş ilk ve bu etkiye bağlı değişimin en hızlı yaşandığı yerdir. Bu etkiye bağlı yaşam alanlarının somut örnekleri günümüzde varlığını göstermektedir. Tüm bunlar araştırma yeri olarak Bakü'nün seçilmesindeki önemli etkenler arasındadır.

20. yüzyılda Bakü konut mimarisindeki değişim ve dönüşümlerde, Endüstri Devrimi'nin ve Sovyetler Birliği'nin toplu konut siyasetinin etkisi çok olmuştur. Çalışmada bu etkilerin açığa çıkarılması için birtakım kırılma noktaları tespit edilmiştir. Bunlar, 1920'li yıllar Bakü'de toplu konut inşaatlarının başlaması ve Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Sovyetler Birliği'ne katılması, 1950'li yıllar tip projenin başlaması ve 1990'lı yıllar yüksek katlı binaların yapım hızının artması ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasıdır. Bu doğrultuda çalışma, 1920–1950 yılları arası, 1950–1990 yılları arası ve 1990'dan günümüze olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır. Çalışmada, Bakü'de bu üç dönemde inşa edilen, çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri, ekonomik, sosyal ve siyasi etkenler bağlamında incelenmiştir.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmada 1920–1950, 1950–1990 ve 1990’dan günümüze olmak üzere belirlenen üç dönemde Bakü’deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişlerinin bu süreçte etken olan ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak Bakü’nün merkezi seçilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında ilgili dönemin ekonomik, sosyal ve siyasi özellikleri hakkında bilgi verilmiş, daha sonra belirlenen dönemleri en iyi yansıttığı düşünülen çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri incelenmiş ve dönem özellikleri ile karşılaştırılmıştır.

Çalışma kapsamında 1920-1950 yılları arasında 10, 1950-1990 yılları arasında 8 ve 1990'dan günümüze 6 olmak üzere toplamda 24 çok katlı konut yapısının cephe biçimlenişi incelenmiştir. Konut görselleri yapı adı ve inşa yılı belirtilerek sınıflandırılmıştır. Yapı adı olmayanlar ya da bulunamayanlar sokak isimleriyle adlandırılmıştır. 1950-1990 yılları arasında tip proje yöntemi ile inşa edilen toplu konut yapıları seri numaralarıyla adlandırılmaktadır. Çalışmada da bu seri numaraları kullanılmıştır.

1920 – 1950 Yılları Cephe Biçimleniş

1920'lerde Azerb
olmuştur. Bu dön
konutların ve kas
faydalanılarak yap
olarak tasarlanmış

1920-1930 yılları
şekillenmesinde etki
dönemdir. Bu dönemi
mirasa ait stili ve m
stillerden uzaklaşma
olduğu bu yıllarda
Stalin'in iktidara ge
ve Mimarlar Odası
ettikleri yapılar o
önemli yapılar aras

1924 yılında Azınlık
çalışmaları, 1927 y
bulmuştur. Bu ima
İmar planı içeriği i
olarak ortaya atılı
göre, Bakü'nün g
yüzölçümüne sahip
Şehir, batı yaşama
ana bölge olarak p
kamuşal binalar, b

1920-1928 yılları
konut alanı inşa e
aynı zamanda oku
da içermektedir.
oluşturulmasıdır. B
şehrin toplam yeşil
yeşil alan 6-7 metr
yeşillendirilme çalı

1930'lu yıllardan itibaren
sosyalist ruhu yansıyan
(Azerbaycan Komünist

ve milli geleneklere yanıt veren üsluba dönme fermanını ilan etmiştir. 1934'te bu amaçla kurulmuş Mimarlar İttifakı, sosyalist mimarinin karşısındaki sorunların çözümü için, mevcut mimari iradenin birleştirilmesini hedeflemiştir (Alizade, 1958).

30'lu yıllarda, Bakü'de ve diğer bölgelerde konut mimarisi iki farklı şekilde gelişmiştir. Şehir merkezinde diğerine oranla daha büyük ölçekli, bir ya da iki katlı, tek aile için tasarlanmış, özgün mimarisi olan ve Bakü mimari gelişiminde önemli rolü olan müstakil evler, çevre bölgelerde ise 2 ve 3 katlı, basit konfigürasyonlu, büyük oranda tekrar eden yaşama alanları inşa edilmiştir (Aliyev, 2013). 40'lı yıllar tip projelerin gelişiminde önemli bir dönemdir. 20'li yıllarda, bir ya da iki katlı aynı plan şemasının tekrarıyla oluşan işçi konutlarıyla başlayan dönem ve 30'lu yıllarda aynı ölçüye sahip çok daireli konut bloklarının inşaatı şeklinde gelişmiş, 40'lı yıllarda ise artık çok daireli konutlardan söz edilebilmiştir. Bu konutlar, tip planlamanın tekrarıyla oluştuğu için, monoton olması ve estetik değerinin düşük olması gibi dezavantajlara sahiptir (Fatullaev, 1986, 42).

Çalışma kapsamında 1920-1950 yılları arasında inşa edilen 10 adet çok katlı konut cephesi incelenmiştir (Görsel 1-10). İncelenen konutların 1920-1930 yılları arasında inşa edilen 2 konut cephe özellikleri bakımından diğer 8 konuta göre farklılık göstermektedir. 1930-1950 yılları arasında inşa edilen 8 konutun cephesinde Bakü taşı ve estetik mimari elemanlar kullanılmıştır.

Görsel 1. 1920-1930 (Solda)

Görsel 2. 1930 (Sağda)

Görsel 9. Azneftzavod Apartmanı-1950 (Solda)

Görsel 10. Mingechaugestroy Apartmanı-1950 (Sağda)

1950 – 1990 Yılları Arasında Bakü'deki Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

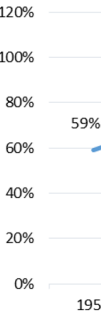
1950'lerde toplu yaşama alanlarının inşası için büyük ve hıza bağlı hedefler koyulduğundan dolayı, mevcut projelendirme teknikleri yetersiz kalmıştır. 1950–1960 yıllarından itibaren tip proje metot olarak kabul edilmiş ve uygulamaya girmiştir. 50'li yılların sonlarından 90'lı yılların başlarına kadar konut inşaatında tekdüzelik gözlenmiştir. Devlet, halkın tamamını kapsayan evsizlik probleminin çözülmesi için her aileye ev temin edilmesi politikasını yürürlüğe koymuştur. Böylece önceki yıllara oranla konut inşaatında keskin ve ani artış yaşanmıştır. Bu artış ülkede ciddi mali problemlere sebep olmuş ve bu durum inşaat kalite standartlarına olumsuz yönde etki etmiştir. Problemlerin çözümü için projelendirmede maksimum kısıtlamalara gidilmiştir. Evlerin ölçüleri ve planlamasındaki diğer parametreler minimuma indirilerek nicelik ön plana çıkarılmıştır (Kasımzade, 1967, 32).

1950'li yılların sonlarında ülkenin büyük şehirlerinde panel sistem fabrikaları kurulmuştur. Bunun sonucu olarak, taş örgü yapılı çok katlı konut binalarının yapımı giderek azalmış, 1960'ların ortalarına gelindiğinde yok denecek kadar az seviyeye ulaşmıştır. Hatta bu dönemde çok katlı taş yapılı bina yapımı için devlet kurumlarından özel izin gerekliliği getirilmiştir (Gfendizade, 1986).

Bu dönem aynı zamanda mimarların yapılarında sanatsal değer ve yaratıcılık konusunda zorluklarla karşılaştıkları dönemdir. 1955 yılında S.S.C.B. Bakanlar Kurulu tarafından "Mimari projelerde ve inşaatında aşırılığın önlenmesi hakkında" bir kanun çıkarılmıştır. Yerel mimarinin gelişimine olumsuz etki eden bu kanunun izlerini, bu dönem inşa edilen bazı önemli

kamu binalarında S.S.C.B. Bakanlar kanun çıkarılmıştır. Sıra inşaat maliyet dönemi başlamıştır.

Tip proje ile toplu konut yıllara kadar sürmüştür. Önemli bir tarihsel projelerin, diğer projelerin

Şekil 1. 1957-1990 yılları arasında Bakü'deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri

Tip proje ile kazanılan özellikler özellikle kalite yönünden konutlardaki kalite seminerlerde, ayrıntı satış fiyatlarının artması devam etmiştir. Konutlar şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 1958-1990 yılları arasında Bakü'deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri

Zamanla, mevcut inşaat hızını etkilemeden toplu konut kalite seviyesinin artırılması sorunu gündeme gelmiştir. Bu durumun ancak proje tipleri ile birlikte panel sistem fabrikalarının mevcut ekipman ve teçhizatının değiştirilmesi ile gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür. Oldukça zor olan bu işi Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesi üstlenmişti. Bakü'nün 2005 yılına kadar yürürlükte olan İmar Planı 1987 yılında onaylanmıştır. Bu yıllarda Bakü'de yürütülen şehircilik ölçeğindeki çalışmaların önemli bir kısmını şehrin merkezindeki ilçelerin yenilenmesi oluşturmaktadır. Bu bölgeler 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş binalardan oluşmaktadır (Fatullaev, 2013).

1950-1990 yılları arasında tip proje yöntemi ile inşa edilen toplu konut yapıları seri numaralarıyla adlandırılmaktadır. Yapı isimleri yerine seri numara ile adlandırma yöntemi, inşaatın endüstrileşmesi, yapının fabrikasyon bir nesneye dönüşmesinin göstergesidir.

Çalışma kapsamında 1950-1990 yılları arasında inşa edilen 8 adet çok katlı konut cephesi incelenmiştir (Görsel 11-18). İncelenen yapılara bakıldığında, 1955 yılında inşa edilen yapının cephesinin sadeleşmesine rağmen kat bölmelerinde ve çatı saçağında halen 1930 sonrası dönemden izler olduğu görülmektedir. Dönemin cephe olarak en sade yapıları tip proje olarak üretilen ve örneklerde seri numaralarıyla belirtilen yapılardır. 1970 sonrasında cephe sadeliği korunmakla birlikte yapı yüksekliğinde artış gözlenmiştir.

Görsel 11. Nizami Sk.-1955 (Solda)

Görsel 12. 1 – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957(Sağda)

Görsel 13. 1 – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957(Sağda)

Görsel 14. 1 – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957(Sağda)

Görsel 16. 1 – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957(Sağda)

1990'dan Günümüze Kadar Bakü'deki Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

1990'lar çok katlı yapıların inşa edilmeye başlandığı, aynı zamanda Azerbaycan'ın tekrar bağımsızlığını kazandığı dönemdir. Ülkede aynı yüzyılda ikinci kez siyasi yapı değişmiş ve bununla birlikte sosyo-ekonomik şartlar ve mimari tasarımı şekillendiren değerler farklılaşmıştır. Konut inşaat sektöründe yaşanan ilk değişim, devlet tarafından yürütülmekte olan toplu konut inşaatlarının azaltılması ve 90'lı yılların ortalarına doğru tamamen durdurulmasıdır. Bu dönemde tip proje ile kırk seneden beri yürütülen konut inşaatlarının hacmi sıfırlanmıştır. Önceki dönemlerde, köy ve kasaba yerleşimlerinde inşaatlar yapılırken bu dönemde büyük şehirlerde, özellikle Bakü'de hızlı bir gelişim söz konusudur (Kasimov, 1994, 93).

Bu dönemde inşa edilen konutların mimarisi önceki dönemlerde inşa edilenlere göre farklılık göstermektedir. Bu dönemdeki konutların genel alanı, kat sayısı, yükseklikleri, oda sayıları hiçbir yönetmelikle düzenlenmiyor, sadece maddi imkânlar çerçevesinde gerçekleştiriliyordu. Buna karşın Sovyet yapılarında daire alanları, oda ölçüleri ve sayıları, kat yükseklikleri ve diğer teknik parametreler standart ve yönetmeliklere göre sınırlandırılıyordu (Agazade ve İbrahimli, 2012, 58). Bu dönem konut yapılarının en temel farklılıklarından biri de yapısal çözümler ve kullanılan malzemelerdir. Hazır betonarme elemanları üreten devlet tesisleri eski standartlara uygun faaliyet gösterdiği ve yeni taleplere cevap veremediği için durdurulmuştu. Hazır betonarme elemanların üretim maliyeti ve nakliye harçları bu tesislerin kullanımını verimsiz hale getirmiş, bundan dolayı yeni binalarda yerinde dökme betonarme sistemlerin kullanımı daha uygun görülmüştür (Kasimov, 1994).

Sovyet yapılarında inşaat alanının her metrekaresinde kullanılan demir ve çimento sınırlı tutulmuş, yüksek maliyetli malzemeler ise (mermer, granit, alüminyum vs.) sadece özel projelerde kullanılmıştır. 90 sonrası yeni yapılarda ise malzeme seçimi daha serbest hale gelmiş, böylece konutların dış cepheleri de daha zengin bir sanatsal ruha sahip olabilmisti (Kasimov, 2004, 39).

2000'li yıllardan itibaren, Azerbaycan'da geniş ölçekli çok katlı konut yapılarının yapımı başlamıştır. Genelde yüksek katlı (16-22 katlı) olan bu konutların yapımında yeni inşaat malzemeleri kullanılmıştır. Geniş ölçekli konut yapılarının inşa edilmeye başlaması pozitif bir gelişme sayılsa da, mimari çözümlemelerde birçok örnekte standartların dışına çıkılması, bazı durumlarda doğal havalandırmanın sağlanamaması, evlerin birbirlerine çok yakın inşa edilmesi, şehir planlama düzenlemelerine uyulmaması, yangın

ve güvenlik kuralları (Kasimov, 1994). farklılıkları sebebiyle Yeni oluşan sosyal yapı 70'li yıllarda Sovyet prensiplerinin artık

Çalışma kapsamının katlı konut cephe yüksekliğinde yaş Cephe biçimlenişin yapıların cephe biçimlenişin Günümüze yakın cepheleri vermiş olduğu imkân

Görüş

Görüş

Görüş 2

¹ <http://yenihayat.az/project>

Görse 23. Gülistan Konutları-2015 (Solda)

Görse 24. Grand Hayat-2017 (Sağda)

Sonuçlar

20. yüzyılda Bakü'deki konut mimarisindeki değişim ve dönüşümlerde, Endüstri Devrimi'nin ve Sovyetler Birliği'nin toplu konut siyasetinin etkisi büyüktür. Çalışmada bu etkilerin açığa çıkarılması için; 1920–1950 yılları arası, 1950–1990 yılları arası ve 1990'dan günümüze kadar olmak üzere üç kırılma noktası tespit edilmiştir. Bu üç dönemde, Bakü'deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi bağlamda ele alınmıştır.

- 1920'li yıllarda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'ne katılmıştır.
- 1920-30'lu yıllarda Bakü'de sosyal konut inşaatları başlamış ve ilk işçi kasabaları inşa edilmiştir.
- 1950'li yıllarda tip proje uygulanmaya başlamış ve panel sistem fabrikaları kurulmuştur.
- 1955 yılında S.S.C.B. Bakanlar Kurulu tarafından “Mimari projelerde ve inşaatında aşırılığın önlenmesi hakkında” bir kanun çıkarılmıştır.
- 1990'lı yıllarda yüksek katlı binaların yapım hızı artmıştır.

² <http://narimanmemarliq.com/en/project/3>, Erişim Tarihi, 28.05. 2018

- 1991 yılında Aze

Dönemler birbirler

1920-1950 yılları

Bu konutların dair

parametreler yöne

esaslarının oluştuğ

demir ve çimento s

granit, alüminyum

yılları arasında inş

diğer konut yapıla

Ağlay adı verilen

sanatsal değere sal

cepheye değerkat

1950-1990 yılları

problemine yoğun

konut üretmek için

hızlı ve düşük mali

düşük kaliteli, sana

olmuşlardır. Bu dö

yaratıcılık konusun

bir forma sahip o

mimari elemanlar

çeşit olarak sınırlı

şekillerde olmasına

Nüfus artışı, teknik

alanın azalması g

katlı konutlar yap

konutların alanı, k

düzenlenmemiş, s

Bu dönem yapıları

de kullanılan malze

yapılarının dış cep

taşı (Ağlay) kullan

başlanmıştır. Diğer

mimarların yaratıcı

Kaynakça

Agazade, R. ve İbrahimli, Y. (2012). *Azərbaycan Memarlığı İnkişaf Yollarında (Azərbaycan Mimarisi Gelişim Yollarında)*. Bakü: Elm Yayınevi.

Aliyev, E.T. (2013). *Konstruktivizm Dövrü: 20-ci Asrın 1920 - 1930-cu illərində Bakı Arxitekturası (Konstruktivizm Dövrü: 20. Yüzyılın 1920 – 1930 illərində Bakı Mimarisi)*. Bakü: Şərq-Qərb Yayınevi.

Alizade, G.M. (1958). *Azərbaycan Xalq Memarlığı 19-20-ci Asr (Azərbaycan Halk Mimarisi 19-20. Yüzyıl)*. Bakü: SSR Siyasi və Bilimsel Bilgi Yayınevi.

Fatullaev, Ş.S. (2013). *Bakı Memarları 19-cu Asrın Sonu – 20-ci Asrın Evvelə (Bakı Memarları 19.Yüzyıl Sonu – 20. Yüzyıl Öncəsi)*. Bakü: Şərq-Qərb Yayınevi.

Fatullaev, Ş.S. (1986). *(Azərbaycanda Şəhircilik və Mimarlıq 19. Yüzyıl Başlangıcı - 20. Yüzyıl)*. Leningrad: Stroyizdat Yayınevi.

Gfendizade, R.M. (1986). *(Sovyet Azərbaycan Mimarisi)*. Moskova: Stroyizdat Yayınevi.

Kasimov, A.T. (2004). *Azərbaycanda Kütləvi Tikinti Memarlığı (Azərbaycanda Toplu Yapı Mimarisi)*. Bakü: Elm Yayınevi.

Kasimov, A.T. (1994). *Yaşayış Tikintisinin Problemləri (Konut İnşaatının Sorunları)*. Bakü: Respublika Elmi-Texniki Konfransı.

Kasımzade, G.A. (1967). *(Azərbaycan Sovyet Mimarisinin Gelişim Sorunları)*. Bakü: Kommunist Yayınevi.

Görsel Kaynakları

Görsel 1. 1920-1930, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 2. 1930, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 3. Nigar Rəfibeyli Sk. -1935, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 4. 28 Mayıs Sk.-1945, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 5. Buzovneft Apartmanı-1945, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 6. İlim İşçiləri Apartmanı-1946, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 7. Artist Evi Apartmanı-1946, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 8. 28 Mayıs ve Azadlıq Sk.-1947, Sadıqlı arşivi, 2016

Görsel 9. Azneftzavod

Görsel 10. Mingeçaur

Görsel 11. Nizami Sk.

Görsel 12. 1 – 400 AN

Görsel 13. 1 – 450 A S

Görsel 14. 1 – 464 AS

Görsel 15. Nizami Sk.

Görsel 16. 1 AZ – 400

Görsel 17. Monolit Ap

Görsel 18. Tibilisi Cd.-

Görsel 19. Memar-2 A

Görsel 20. Yeni Hayat
projectdetail?id=1

Görsel 21. S.Vurgun ve

Görsel 22. Azatlık Cad

Görsel 23. Gülistan K
narimanmemarliq.com

Görsel 24. Grand Hay

Şekil 1. 1957–1963 yıl
1967)

Şekil 2. 1958-1963 yıl
1967)